

YAZAR HAKKINDA

Marc Bekoff, Boulder-Colorado Üniversite'sinden emekli biyoloji profesörü, Hayvan Davranışları Derneği (Animal Behavior Society) üyesi ve eski bir Guggenheim üyesidir. Hayvan davranışları alanında yaptığı uzun süreli çalışmaları ve büyük katkılarından dolayı, 2000 yılında, Hayvan Davranışları Derneği tarafından Örnek Kişi Ödülü'ne layık görülmüştür. Ayrıca, Jane Goodall Enstitüsü Etik Komitesi (the Ethics Committee of the Jane Goodall Institute) üyesi ve Roots&Shoots programının bölgesel koordinatörüdür. 2000 yılında, Jane Goodall ile birlikte, Hayvanların Etik Tedavisinde Etologlar: Sorumlu Hayvan Davranışı Çalışmalarında Vatandaşlar (Ethologists for the Ethical Treatment of Animals: Citizens for Responsible Animal Behavior Studies) adlı organizasyonu kurdular (www.ethologicaethics.org); the Fauna Sanctuary, the Cougar Fund ve the Skyline Sanctuary and Education Center adlı kuruluşların yönetim kurulunda görevlidir. Animal Defenders, the Laboratory Primate Advocacy Group ve the koruma derneği SINAPU adlı kuruluşların danışma kurulunda görev yapmaktadır. Rational Animal, Animalisti Italiani ve Fundacion Altarriba'nın fahri kurul üyesidir. Aynı zamanda, uluslararası "Science and the Spiritual Quest II and the American Association for the Advancement of Science (AAAS) Dialogue on Science, Ethics, and Religion" programının bir parçası olmuştur. Çocuklar, yaşlılar ve mahkûmlarla yaptığı çalışmalar için, 2005 yılında, the Bank One Faculty Community Service Ödülü'ne layık görülmüştür.

Marc'ın araştırmalarının ana konuları arasında hayvan davranışı, bilişsel etoloji (hayvan zihinlerinin incelenmesi) ve davranışsal ekoloji yer almaktadır. Ayrıca, hayvanların korunması konusunda kapsamlı yazıları mevcuttur. Yayımlanan 200'den fazla makalesi ve çok sayıda kitabı vardır. Çalışmaları, *Time*, *Life*, *U.S. News and World Report*, *New York Times*, *New Scientist*, *BBC Wildlife*, *Orion*, *Scientific American*, *Ranger Rick* ve *National Geographic Kids* gibi dergilerde; CNN, NPR, BBC ve Fox kanallarının internet ağlarında; *Good Morning America*, *Nature*, *48 Hours*, *GEO Natur*, Discovery Channel'in *Why Dogs and Chimpanzees Cry*, Animal Planet'in *The Power of Play* ve National Geographic Society'nin *Hunting in America and Play: The Nature of the Game* adlı programlarında yer almıştır. Hayvanlarla ilgilendiği zamanlar dı-

şında Marc, bisiklete binmeyi, kayak yapmayı, yürüyüşü ve casus romanları okumayı sever. 1986 yılında, Tour du var bisiklet yarışında (the Master's/age-graded Tour de France), kendi yaş grubunu birincilikle bitiren ilk Amerikalı olmuştur. Colorado-Boulder dışında yaşamaktadır. İnternet adresi: <http://literati.net/Bekoff>

Yazarın diğer eserleri:

Animal Passions and Beastly Virtues: Reflections on Redecorating Nature

Animals Matter (2007)

Minding Animals: Awareness, Emotions, and Heart (2002)

Nature's Life Lessons: Everyday Truths from Nature

(Marc Bekoff - Jim Carrier / 1996)

Species of Mind: The Philosophy and Biology of Cognitive Ethology

(Marc Bekoff - Colin Allen / 1997)

Strolling with Our Kin

(Çocuk Kitabı / 2000)

The Ten Trusts: What We Must Do to Care for the Animals We Love

(Marc Bekoff - Jane Goodall / 2001)

Yazarın editörlüğünü yaptığı eserler:

Animal Play: Evolutionary, Comparative, and Ecological Perspectives

(Marc Bekoff - John Byers / 1998)

The Cognitive Animal: Empirical and Theoretical Perspectives on Animal

Cognition (Marc Bekoff - Colin Allen - Gordon Burghardt / 2002)

Encyclopedia of Animal Behavior

Encyclopedia of Animal Rights and Animal Welfare

Encyclopedia of Human-Animal Relationships: A Global Exploration of

Our Connections with Animals

The Smile of a Dolphin: Remarkable Accounts of Animal Emotions

HAYVANLARIN DUYGUSAL DÜNYASI

*Hayvanlar nasıl empati kurar,
neden dedikodu yapar
ve şakalaşırlar?*

Marc Bekoff

Jane Goodall'ın Önsözüyle

Çevirmen: Asude Taçyıldız İpekçioğlu

**BEYAZ BAYKUŞ: 40
BİLİM: 1**

MARC BEKOFF/ HAYVANLARIN DUYGUSAL DÜNYASI
Orijinal adı: THE EMOTIONAL LIVES OF ANIMALS

Copyright © 2015 by Marc Bekoff
First published in the United States of America by New World Library;

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumaloğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Özlem Küskü
Yayın Koordinatörü: Kaan Cumaloğlu
Çevirmen: Asude Taçyıldız İpekçioğlu
Redaksiyon: Öykü Toros
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: Işıl Ilgıt Şimşek
Sayfa Düzeni: Melike Doğan
Sosyal Medya-Grafik: Işıl Ilgıt Şimşek

Beyaz Baykuş: Ekim 2020
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN: 978-605-311-996-8

© Beyaz Baykuş
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42 - Faks: (0) 212 252 22 43

www.beyazbaykus.com

facebook.com/beyazbaykusyayinlari

twitter.com/beyazbaykusy

instagram.com/beyazbaykusyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

Beyaz Baykuş Yayınları, Destek Yayınları'nın tescilli markasıdır.

“Eşsiz güzellikte bir çalışma ve sezgi gücü.”

– *Best Friends*

“Keyif almak ve paylaşmak için, muhteşem, hareketli ve önemli bir kitap.”

– Ingrid Newkirk

Marc Bekoff ve *Hayvanların Duygusal Dünyası*'na övgüler...

“Tartışmadan uzak olduğu için tabu olarak görülen bir konuda, son derece zekice yazılmış, sıra dışı ve değerli bir kitap. Diğer hayvanların duygularını, onlarla ortak özelliğimiz olan duygusal yaradılışın varlığını, çoğu zaman bilmiyor, tamamen unutuyor, umursamıyor ya da kasten yok sayıyoruz. Bu kitapta, hayvanların, o kadar da özel olmayan düşünceleri olduğunu, kederli, sevgi dolu, oyun için atlayıp zıplayan hallerini ve acı verici ya da üzücü olandan nasıl kaçınmaya çalıştıklarını eksiksiz olarak görüyor ve irdeliyoruz. Ve bu, onların kim oldukları ve hayatları üzerindeki etkimizin ne kadar önemli olduğunu düşünmemizi sağlıyor. Marc Bekoff, hayvanların duygularını sadece gözlem ve saf sağduyunun kanıtladığı şekilde yansıtmakla kalmıyor, aynı zamanda her keşfe insani duygu ve ifadenin kendi hayati repertuarını ekliyor. Keyif almak ve paylaşmak için, muhteşem, hareketli ve önemli bir kitap.”

– Ingrid Newkirk, PETA Kurucu Ortağı ve Başkanı

“Dünyanın en seçkin davranış bilimcilerinden düşündürücü, merhametli ve bilimsel bir çalışma.”

– Dr. Ian Dunbar, Evcil Köpek Eğiticileri Derneği kurucusu ve *Before & After Getting Your Puppy* kitabının yazarı

“Marc Bekoff, tanıdığım en bilge bilim insanı! Çünkü o, hayvanları, tıpkı çocuklar gibi tüm kalbiyle gerçekten sevebilen tek uzman.”

– Jeffrey Moussaieff Masson, *When Elephants Weep and The Emperor’s Embrace* kitabının yazarı

“Tıpkı en iyi doktorların, her hastanın benzersizliği hakkında ayrıntılı ve merhametli bilgiye sahip olmaları gibi, Marc Bekoff’un da aralarında bulunduğu en iyi davranışsal biyologlar da, her bir hayvanı kendi iç yaşamı ve deneyimleriyle ayrı bir birey olarak tanımayı öğrenirler.”

– Stephan Jay Gloud

“Eğer aramızda aziz denebilecek birileri varsa, Jane Goodall ve Marc Bekoff kesinlikle yaşamın kutsal doğasına olan bağlılıklarıyla, bu nitelermeyi hak ediyorlar.”

– Terry Tempest Williams

“Bekoff, okuyucularını, bir konuya yönelik ve ona karşıt kanıtlar aracılığıyla yönlendirme ve sonuca ulaştırma yeteneğine sahiptir.”

– *Booklist*

Umut ve özgürlük sözcüsü Jasper ve şempanze CH-377; namı diğer Pablo'ya...

İÇİNDEKİLER

YAZAR HAKKINDA / 1

Jane Goodall'ın Önsözüyle / 13

GİRİŞ / 19

Hayvan Duygularının Armağanı

TEŞEKKÜR / 25

1. BÖLÜM

HAYVANLARIN DUYGU DURUMU VE
BUNUN ÖNEMİ / 27

2. BÖLÜM

BİLİŞSEL ETOLOJİ: HAYVAN ZİHNİNİ
VE KALBİNİ İNCELEMEK / 62

3. BÖLÜM

HAYVANI TUTKULAR:
HAYVANLAR NE HİSSEDER? / 78

4. BÖLÜM

VAHŞİ ADALET, EMPATİ VE ADİL OYUN:
HAYVANLAR ARASINDA İTİBAR GÖRMEK / 129

5. BÖLÜM

ZOR SORULAR: ŞÜPHECİLERİ CEVAPLAMAK VE
BİLİMDE BELİRSİZLİĞİN ELE ALINMASI / 159

6. BÖLÜM

ETİK SEÇİMLER:
BİLDİKLERİMİZ NE İŞİMİZE YARAR? / 184

SON NOTLAR / 226

KAYNAKÇA / 263

DİZİN / 275

ÖNSÖZ

Hayvanların duygularını, onların doğru bir şekilde anlaşılmasını ve bizimle olan ilişkilerini konu edinen bu önemli kitabın önsözünü yazmaktan büyük mutluluk duyuyorum. Tüm çocukluğum boyunca, her türden hayvan ilgimi çekmişti: Onları izledim, sevdim ve onlardan çok şey öğrendim. On yaşındayken, olağanüstü zeki ve melez bir köpek olan Rusty ile çok özel bir dostluk kurduk. O benim daimi arkadaşım, yoldaşım oldu. Evimizi ve kalplerimizi paylaştığımız Rusty ve üç kedi, iki Gine domuzu, bir dağsıçanı, bir kanarya ve iki kaplumbağa sayesinde, hayvanların da –en azından makul derecede karmaşık beyinleri olanların– canlı ve farklı kişiliklere, bir tür rasyonel düşünceye sahip zihinlere ve hepsinden önemlisi, duygulara sahip olabildiklerini öğrendim.

1960 yılında, hiçbir bilimsel yöntem bilmeden, sadece gördüğüm her şeyi basitçe kaydederek, Tanzanya'daki Gombe Ulusal Parkı'nda şempanzeleri inceleyebilme imkânım oldu. Bu olağanüstü bir şanstı. Sabırlı bekleyişim sayesinde, ilk birkaç ayda, şempanzelerin davranışlarını gözlemleyebildim: Şempanzeler, birdenbire aralarında beliren ve beyaz bir maymun sandıkları beni gördükleri her seferinde kaçıyorlardı. Bir süre sonra bu korkuyu yenmeye başlamışlardı ve ben, korkusunu yenmeyi başarabilen ilk şempanzeye David Greybeard adını vermiştim. David Greybeard, iri ve birbirinden ayrık gözlere sahip, çarpıcı derecede hoş bir yetişkin erkekti. O, nazik ama kararlı bir karakterdi.

tere sahip, gerçek bir liderdi. David'in, varlığını böylesine sakin bir şekilde kabullenmiş olması, topluluğun diğer üyelerinin de, aslında o kadar da korkutucu bir yaratık olmadığını fark etmelerine yardımcı oldu. Sonra çoğu, saldırgan davranmaya başladı ve normalde leoparlara ya da büyük yılanlara yaptıkları şekilde beni sindirmeyi denediler. Ancak en sonunda rahatlamaya ve bana güvenmeye başladılar ve böylece beni –kendi kurallarıyla– aralarına kabul ettiler. Hepsinin farklı ve çeşitli kişilikleri olduğunu gördüm: David'in yakın dostu ve bir alfa erkeği olan Goliath; yüksek mertebeli ve kendine güvenli Flo ve büyük ailesi; ürkek Olly ve girişken kızı Gilka; asabi JB; şaklaban Jomeo ve diğerleri...

Bundan bir yıl sonra, Louis Leakey sayesinde, Cambridge Üniversitesi'nde etoloji alanında doktora eğitimime başladım. Ancak, bilimsel yöntemler konusundaki eksikliğim, şempanzeleri numaralandırmak yerine onlara isimler ve kişilikler vermiş oluşum ve onların da zihinleri ve duyguları olduğu fikrim yüzünden eleştirildim. Sert bir şekilde, bunların insana ait özellikler olduğu söylendi. Hatta şempanzelerden bahsederken “dişi” ve “erkek” zamirleri kullandığım için kınandım: Bir hayvandan bahsederken bu zamirleri kullanmanın doğru olmadığını bilmiyor muydum yoksa? Yani, *insan olmayan* bir hayvan... Böylece, gözlemlerim sadece, üniversite eğitimi olmayan, saf bir genç kadının notları olarak kaldı. Yine de, vahşi doğadaki hayvanlar hakkında bilgi edinme tutkuyla birlikte, mentorum merhum Louis S. B. Leakey'e hitap eden niteliklerin eksikliği vardı. O, 60'lı yılların başlarındaki indirgemeci düşünce yapısına sahip bilim insanlarının, akıl ve duyguyu birbirinden ayırabilen, tarafsız gözlemciler olmasını istiyordu. Doğruyu söylemek gerekirse, etologlar, birçok filozof ve teologla birlikte, kişilik, zihin ve duyguların benzersiz bir şekilde insana has nitelikler olduğunu iddia ediyorlardı. Onlara göre, insan dışındaki hayvanların davranışları çoğunlukla, yalnızca bazı çevresel ya da sosyal uyaranlara bir tepkiydi.

Ama bu düşünce benim için kabul edilemezdi: Rusty ile geçen yıllarımdan öğrendiklerim ve şempanzelerle olan deneyimlerimle kesinlikle çelişiyordu. Neyse ki bilgili bir tez danışmanı olan Profesör Robert Hinde vardı. Kendisi, sahip olduğu titiz bilimsel zihni ve bulanık düşünmeye olan tahammülsüzlüğü ile tanınıyordu. Çalışmalarındaki tüm makakları adlandırmış ve onlardan bahsederken dişi-erkek zamirleri kullanmıştı. Robert Hinde bana, sağduyulu ama etolojik olarak devrimci sayılabilecek fikirleri, düşmanca bilimsel eleştirilerden koruyacak şekilde ifade etmeyi öğreten kişiydi. Örneğin; bunu *ispatlayabilene* kadar “Fifi mutluydu” diyemiyor, ancak bunun yerine, “Fifi öyle şeyler yapıyordu ki, bunu yapan bir insan olsaydı, bunu mutluluk olarak tanımlayabilirdik” diyebiliyordum.

60’ların sonlarında, giderek artan sayıda biyolog, sahaya inip, maymunlar, kuyruksuz maymunlar, filler, balinalar, yunuslar, kurtlar gibi cinslerin de aralarında bulunduğu çeşitli hayvanlarla uzun süreli çalışmalara başladı. Ve bu çalışmalar, hayvan davranışlarının, Batı bilimi tarafından kabul edilenden çok daha karmaşık olduğunu açıkça ortaya koydu. Sadece akıl ve problem çözme konusunda değil, sevgi ve nefret, sevinç ve hüznün, korku ve umutsuzluk gibi konularda da, evrende yalnız olmadığımızı gösteren kanıtlar giderek artıyor. Acı ve ıstırabı hissedebilen, kesinlikle sadece biz değiliz. Başka bir deyişle, insanoğlu ile hayvanlar âleminin geriye kalanı arasında keskin bir sınır çizgisi yoktur ve bu çizgi gitgide daha bulanık hale gelmektedir. Ancak ne yazık ki hâlâ daha, hem bilimsel hem de sıradan insan toplulukları arasında, hayvanların sadece çevresel uyarılara verilen tepkilerle harekete geçen nesnelere olduğuna inanan sayısız insan vardır. Ve bu insanlar, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, kendilerini aksine ikna etme çabalarımızı reddederler. Sonuçta, hayvanları kendi çıkarlarımızı doğrultusunda ve acı verici deneylerde kullanmak, fabrikalaşmış çiftliklerde